

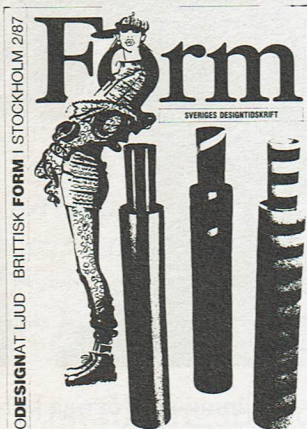
Form

SVERIGES DESIGNTIDSKRIFT

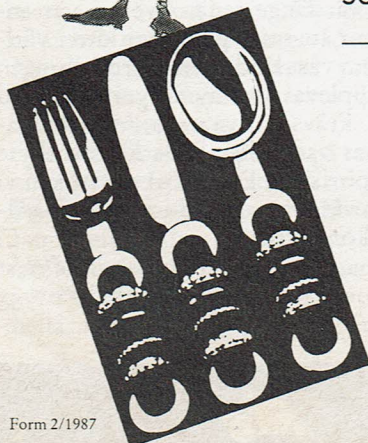

Form

Nummer 2 – 1987 Tidskrift för Föreningen Svensk Form Årgång 83 nr 648 Pris 33:– inkl moms

På modemässan den 12–15 mars slår det unga modet till. Beckmans modellinje visar det senaste årets insats för svenska teko. Bland de tretton eleverna finns Petra Wahlström, som arbetat för Roséns Trikaindustrier. Hennes jerseyklädda tjej står mitt bland keramikern Agneta Spångbergs friskt målade "skyskräpe"-vaser. Agneta fick hedersomnämning i Brindfors Design Managements pristävling "Årets formgivare".

DESIGN IN SWEDEN NOW	4
Lennart Lindkvist	
SVENSK FORM	5
Susanna Skarrie Wirtén	
MED FÄRG OCH FORM I FOCUS	6
Susanna Skarrie Wirtén	
KONSTNÄR ELLER FORMGIVARE	7
Gunilla Frick, Lennart Lindkvist	
BÖCKER	8
Bo Lindberg m fl	
BRITTISK DESIGN PÅ RÄLS	10
Eje Herlitz, Kerstin Wickman	
MUSEERNA DESIGNERNAS IDÉBANK	11
Widar Halén	
OLJUD, AKUSTISKT SKRÄP	12
Rune Morö	
LJUDNOTISER	16
Susanna Skarrie Wirtén	
LJUD SKAPAR RUM	18
Magnus Silverhjelms	
Rrrrr!	22
Lotta Jonson	
SCENRUMMET	26
Lotta Jonson	
SÅ SKRÄDDAS DEN BRITTISKA DESIGNKOSTYMEN	27
Arthur Hald	
SAGOLIKA ISLAND	32
Monica Boman	
DANSK KERAMIKKLAN	44
Bertil Bodén	
KALENDARIUM	45
Alice Unander Scharin	
FORMREVV	46
SUMMARY	53
George Varcoe	

Chefredaktör: Kerstin Wickman (ansvarig utgivare). Redaktion: Lotta Jonson, Lena Lindqvist, Susanna Skarrie Wirtén (vik). Nybrogatan 7, 114 34 Stockholm, tel: 08-63 59 20. Annonssavdelning: Gerd Nyström, Skyttevägen 22 n b, 191 51 Sollentuna, tel: 08-92 80 03. FORM utkommer med 8 nummer om året till medlemmarna i Föreningen Svensk Form. Medlemskap 1987 kostar 280 kr. Tecknas via postgiro 1250-0 eller bankgiro 165-5331. FORM är befriad från moms. Yearly subscription (8 issues) costs SEK 510 outside Scandinavia. Order to Föreningen Svensk Form, Nybrogatan 7, S-114 34 STOCKHOLM, Sweden. Payment via SWIFT through Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm, Sweden, a/c 5240 10094 42, SWIFT-address: ESSESESS. Form/Design Center Svensk Forms lokalförening för Skåne och Blekinge, Lilla Torg, Box 4309, 203 14 Malmö, tel: 040-10 36 10. Design Center Stockholm, Norrlandsgatan 18, tel: 08-10 03 77. Författarna är ensamma ansvariga för sina artiklars innehåll. FORM är medlem i Föreningen Svensk Fackpress. Upplagan TS-kontrollerad. Upplands Grafiska AB, Uppsala, 1987.

SAGOLIKA

ISLAND

På Island är man nära skapelsen. Sva-
velrök och ånga bolmar ur jordens in-
nandömen. Marken är otuktad, vresig
och rå, erövrade av fåren men knappast
av människan. Naturen är förrådsk
och föränderlig. Den tunna hinnan av
liv kan snabbt utplånas av eld och lava,
medan jöklarna kalvar och nya öar
skjuter upp ur havet. Vädret skiftar
snabbt från snö och regn till sol, från
storm till stillhet. Luften är klar, vatt-
net rent.

Hur har de överlevt, islänningarna, i
kyla, fattigdom och isolering, under
kolonialvälde och ekonomisk exploa-
tering?

Det är lätt att bli imponerad av den
utsatta, trädlösa ön mitt i havet – stor

som Lappland och folkrik som Malmö
– som byggt upp ett eget utbildnings-
och välfärdssamhälle med universitet,
TV, två flygbolag, en symfoniorkester,
flera teatrar, sex dagliga tidningar
och en filmproduktion. De 240 000 is-
länningarna köper fyra gånger fler tea-
terbiljetter per invånare än svensken
och läser flest böcker i världen. Kultu-
ren är allas egendom i landet där musei-
chefer och teaterdirektörer blir presi-
denter.

Den ekonomiska basen är fisket,
som står för 75% av exportinkomster-
na. Den kulturella basen är språket,
sagens språk, som under den långa ti-
den under danskt herravälde bevarade
självkänsla och nationell identitet.

När fisket industrialiserades vid se-
kelskiftet började folket strömma till
Reykjavik. I somras firade staden sitt
200-årsjubileum med tårkalas för sina
90 000 invånare. 100 år tidigare bodde
där 2 000 personer. Reykjavik är alltså
en ung stad, på en gång förväxt fiskeby
och sjudande Klondyke med ett inten-
sivt nybyggande. Få byggnader är mer
än 50 år.

Den visuella kulturen är ung på Is-
land. Ett självständigt måleri utveckla-
des först mot slutet av 1800-talet. Det
moderna konsthantverket har knappt
mer än femtio år på nacken och design
blev inte ett begrepp förrän ganska ny-
ligen. Form Island, motsvarigheten till
Svensk Form, bildades 1985.

*Valutareformen 1981 hundrafaldigade den is-
ländska kronans värde. Då gav Thröstur Mag-
nusson myntfloran en nationell ansiktslyftning
när han lät havets fauna simma runt i slantarna.*

Kämpande kollektiv

Förr var varannan person poet, idag är varannan konstnär eller konsthantverkare, sägs det på ön. Det låter bra, men i verkligheten är klyftan mellan konst och konsthantverk stor. Konsthantverket anses fortfarande som mindre "fint", och de 140 konsthantverkarna får kämpa för sin existens. Ofta har de andra jobb vid sidan av, t ex som lärare, eller helt enkelt någon som försörjer dem. Textilare och keramiker är utan undantag kvinnor, medan grafiker, inredare och silversmeder oftast är män. 1%-regeln för utsmyckning av nya byggnader tillämpas sedan några år, men uppdragen går nästan enbart till konstnärer. Det är ont om stipendier, och sponsring har man ännu inte lärt sig stava till.

Konstnärskollektiven är ett sätt att kämpa för tillvaron. **Langbrok** heter det första, startat av 12 kvinnliga konstnärer och konsthantverkare 1978. Textilarna har en egen butik och utställningslokal, **Gangskor**, och sju konstnärer driver galleri **Grjot**, som också visar keramisk skulptur. **Nylistasafnid** är Reykjavíks svar på New Museum i New York. 70 konstnärer fick överta en gammal kaffefabrik. Där ställer de ut och dit skänker de var sitt verk om året som ska bli grundplåten till ett modernt museum – en protest mot Nationalgalleriets konservativa inköspolitik.

En ö i världen

Isoleringen på Island frambringar, paradoxalt, en internationalism. Ut i världen åker de flesta konstnärer och

formgivare, efter åren på **Myndlista-og handidaskoli**, konst- och konsthantverksskolan i Reykjavík. Där finns avdelningar för textil, keramik, grafisk formgivning samt måleri och skulptur. Skolan är mer inriktad på det unika än på industriform, med undantag för den grafiska linjen. Trots att utbildningen är fyraårig betraktas den som en konstnärlig grundskola för vidareutbildning utomlands, ofta i Skandinavien men också i Holland, England och USA. I det utländska perspektivet prövas, förnyas och stärks de isländska rötterna. Många behöver impulserna utifrån för att bekräfta sin nationella och konstnärliga identitet. Den internationella orienteringen råddar den isländska formen från konformism och provinsialism. Eller är det kanske den mångomsgungna isländska individualismen?

Grafisk vardagskonst

Hatar inflationen gör alla på Island, utom möjligen **Thröstur Magnusson**. När småmynten måste ersättas med högre värden är det nämligen han som ritat pengarna. Han genomförde i all stillsamhet en nationell förnyelse i myntfloran. Fram till 1922 hade Island danska mynt, och de inhemska som följde fram till 70-talet var håglösa genomslagskopior av den danska traditionen. På Thrösturs myntserie från 1981 simmar det isländska havets fauna i välteknad, rytmisk relief: torsk, rocka, räka och delfiner, väl infångade i slantens runda rum. Baksidan har ett förenklat riksvapen.

Sedan 1977 gör han också frimär-

Frimärke av Thröstur Magnusson till arbetsgivarföreningens 50-årsjubileum.

ken, som har blivit samlarobjekt långt utanför gränserna. Motiven hämtas ur den isländska blom- och fågelvärlden och ur handskrifternas sällsamma textskatt.

Märkena graveras och trycks utomlands. Högst bland gravörer sätter han Czesław Slania i Sverige, som han har samarbetat med.

Den grafiska formgivarföreningen har omkring 50 medlemmar, de flesta reklamgrafiker. Bokformgivarna är få, trots den stora läshungern, berättar Thröstur. Upplagorna är för små – ca 2 000 ex – för att bära designkostnaderna anser förlagen. Folk köper ju böcker ändå, i sago-landet! ➤

Korrugerad plåt, barujarn, är ett vanligt fasadmateriäl på den trädlösa ön. Den finns både i enkla skjul och klassicistiska villor, och nu också som solblänkande takbeklädnad i Reykjavíks nyss invigda stadsteater. Arkitekter är Gudmundur Kr Gudmundsson, Olafur Sigurdsson och Thorstein Gunnarsson.

Ungt glas

Inget material borde väl vara så isländskt som glaset: varmt som eld, flödande som lava, hårt som is... Ändå är det yngst bland konsthantverksmaterialen. Det var en friskt vågad pionjärsats när **Sigrun Einarsdóttir** och **Sören Larsen** 1982 satte upp sin lilla glashytta Gler i Bergvik i ett gammalt fårhus vid havsstranden under ett brant lavaberg, några mil utanför Reykjavik. Hon är isländska, han dansk och de möttes på Skolen for Brukskunst i Köpenhamn, där han var lärare i gipsformning.

– Kärleken gjorde mig till glasblåsare, säger Sören.

De arbetar ensamma i sin verkstad, ett hårt slit med långa dagar och knappt med semester. Glasmassan gör de av krossglas från en fönsterfabrik. Basproduktionen är bruksglas – robusta vin- och snapsglas, optikblåsta blå skålar, höga glas med ett löv runt foten. Hemslöjdens butik inne i Reykjavik är en pålitlig avnämare. Ibland kommer oväntade uppdrag, som när Reykjaviks stad beställde 200 pokaler till sitt jubileum.

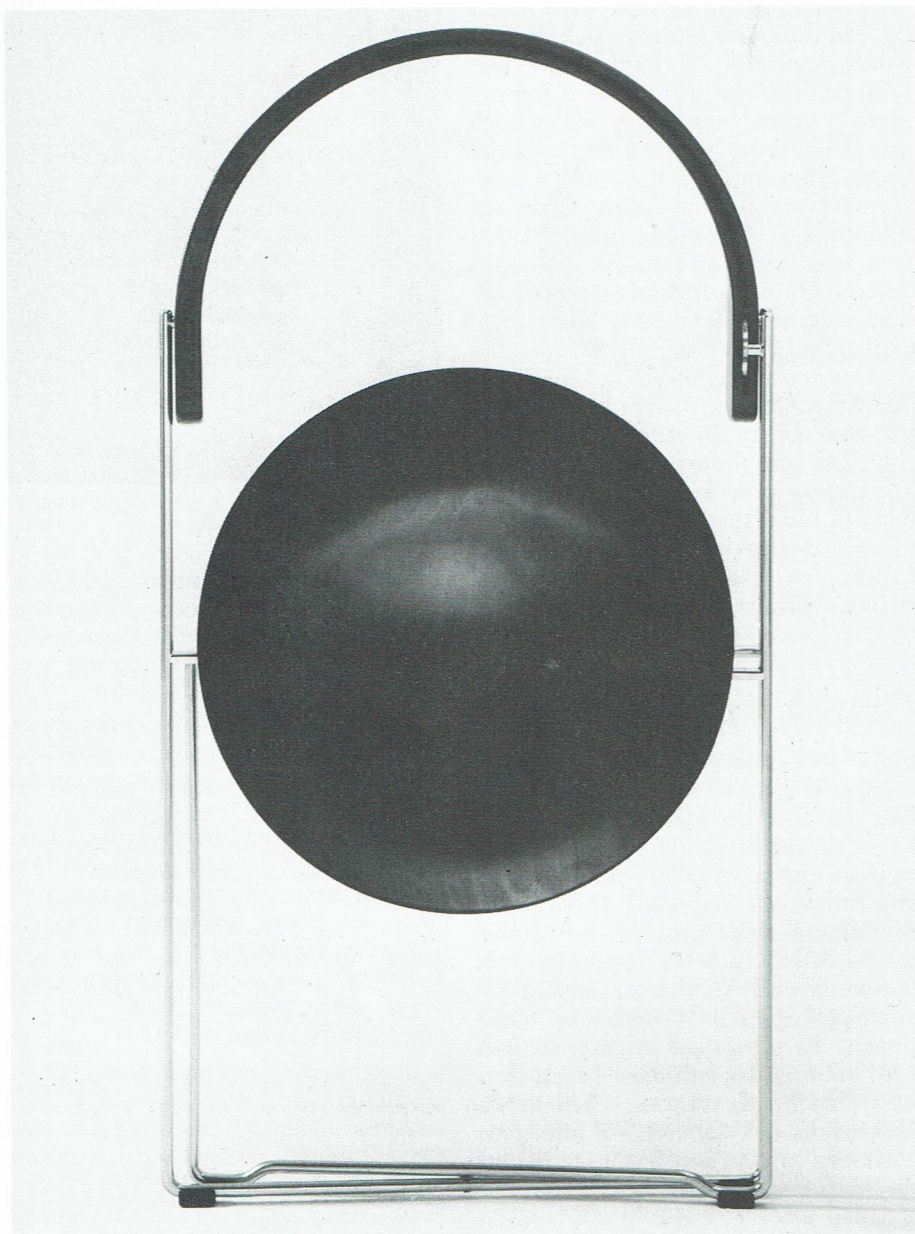
– Vi lever på bruksglas, men för konstglaset, bekänner de. Den unika produktionen signerar de individuellt. Sören ser sig själv som glashantverkare, en som avlyssnar materialet. Inspirationen kommer från naturen, berättar han, ur dygnets och årets rytm på den smala remsan mellan hav och berg.

Sigrun är mer expansiv och experimenterande, fångslad av spelet mellan ljus och färg, matt och blankt. Hon målar och sandblästrar, prövar ständigt nytt. Tiden tycks aldrig räcka till.

Ingen lera, inget trä

Den isländska leran lämpar sig dåligt för keramik. Den är lös, elastisk, porös och spricker vid bränningen. Detta, plus bristen på brännbart material, gör att Island inte har någon keramisk tradition. Keramiktillverkning kom igång först på 20-talet, då **Gudmundir Einarsson** återvände från Tyskland, där han hade studerat skulptur och måleri. Han samlade kring sig en grupp konsthantverkare, bland annat hustrun **Lydia**, som startade landets första keramikverkstad. Idag finns ett drygt dusin verkstäder och en keramikförening med 18 medlemmar. De importerar sin lera från olika håll, mest från England och Tyskland.

Jonina Guðnadóttir är internationellt mest känd av de isländska keramikerna. Efter skolan i Reykjavik gick hon på Konstfack i Stockholm och blev sedan huvudlärare i keramik hemma under några år i slutet av 60-talet. I hennes keramik finns något av den is-

Vladimir Hardarssons fällstol Soley är mycket platt när den är hopfäld. Utfälld är den stabilare och bekvämare än andra klappstolar genom sina fyra ben och den böjda ryggslån. Sits av plywood och metallstomme av 11 mm:s rör. Tillverkas av tyska Kusch Co.

En basproduktion av enkla, kraftiga bruksglas håller liv i Islands enda glashytta, Gler i Bergvik. Den drivs av Sören Larsen, som gjort glaset nedan, och Sigrun Einarsdóttir.

ländska naturens brutala och eruptiva kraft – tjockväggiga skålar där de ojämna kanterna formats med en grov träpinne, lena ägg inneslutna i tunga, mörka klumpar, ytor som brustit av inre spänningar, pyramider som balanserar på lavastenar. Landris, När landet reser sig, heter en skulpturgrupp, en annan kallar hon Landet sjunker. I stråken av glasyr finns lavasand och här och var tittar tofsar av tagel fram ur sträva, korniga ytor.

I den yngre generationen, född på 50-talet, finns **Soley Eiriksdottir**, som under några år gjort stora skålar med drastisk dekor – kvinnor i gapet på valar, manliga valar fångade i kvinnornas nät. Nu har hon låtit sina figurer kliva ut ur skålarna och bli till skulpturer. Hon delar verkstad med **Kristin Isleifsdottir**, som fått sin keramiska utbildning i Japan. Hennes platta flaskor med sparsmakad nätverksdekor i silkscreentryck är raffinerade och inte det minsta isländska. Båda är lärare på skolan och Soley har just fått en av de fåtaliga statliga inkomstgarantierna på sex månader.

Island har inget trä – men faktiskt ändå en möbelproduktion! Den decimerades efter 1970, då Island anslöts till Efta och gränserna öppnades för import. För några år sedan sysselsatte möbelbranschen 10% av arbetskraften i tillverkningsindustrin. Sedan dess har den största fabriken, Vidor, lagts ner. Nu finns 10 möbelfabriker, varav drygt hälften är småföretag. Exporten är liten, 5% (1984).

– Möbelimporten på 70-talet var inte bara ett hot, den öppnade också ögonen för design, säger **Petur Luthersson**, dansk-utbildad möbelarkitekt som arbetar åt två fabriker som gör planmöbler och en tredje som tillverkar hans stapelbara Stacco-stol i förkromade stålror.

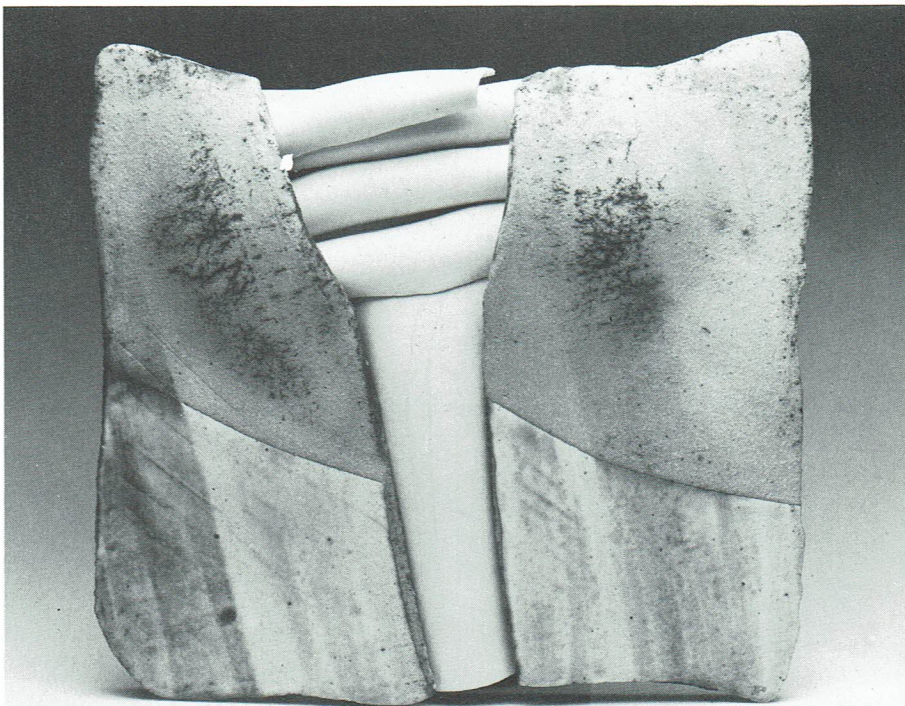
Varför ska Island ha en möbelproduktion, undrar jag okunnigt.

– Lönenivån är lägre här, säger Petur. Den inhemska industrin inriktar sig alltmer på offentlig miljö. Där är vi konkurrenskraftiga både i fråga om pris och service.

Eftersom det byggs mycket på Island har de 60 inredningsarkitekterna gott om jobb. I inredningarna sparas det inte på trä – som om man här tog igen det trädlösa landskapets karghet. Hotellet i Sellfoss med interiörer av **Stefan Snaebjörnsson** har fått en solid och massiv inredning av importerad bok med perfekt hantverksfinish.

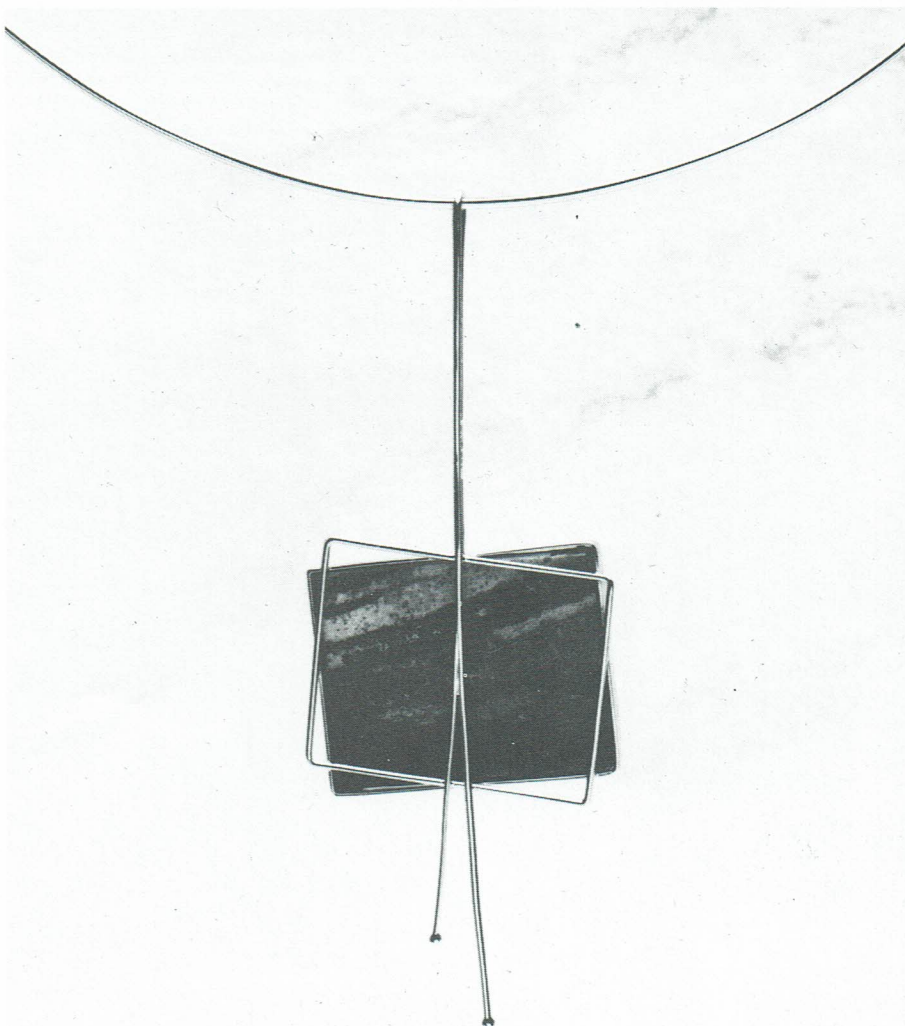
En avancerad isländsk möbeldesign är **Valdimir Hardarssons** fällbara stålsto, superenkel och tekniskt innovativ.

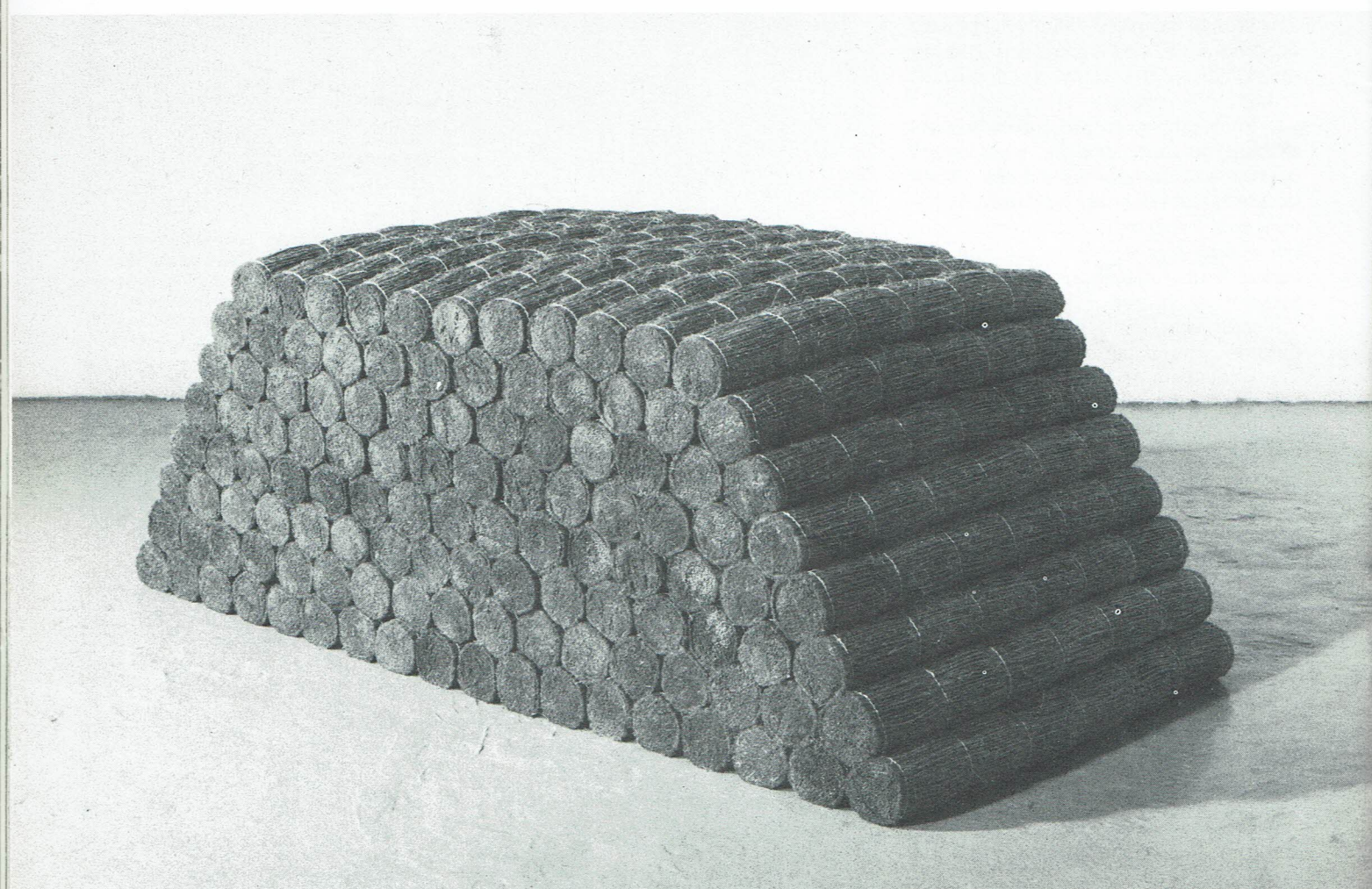
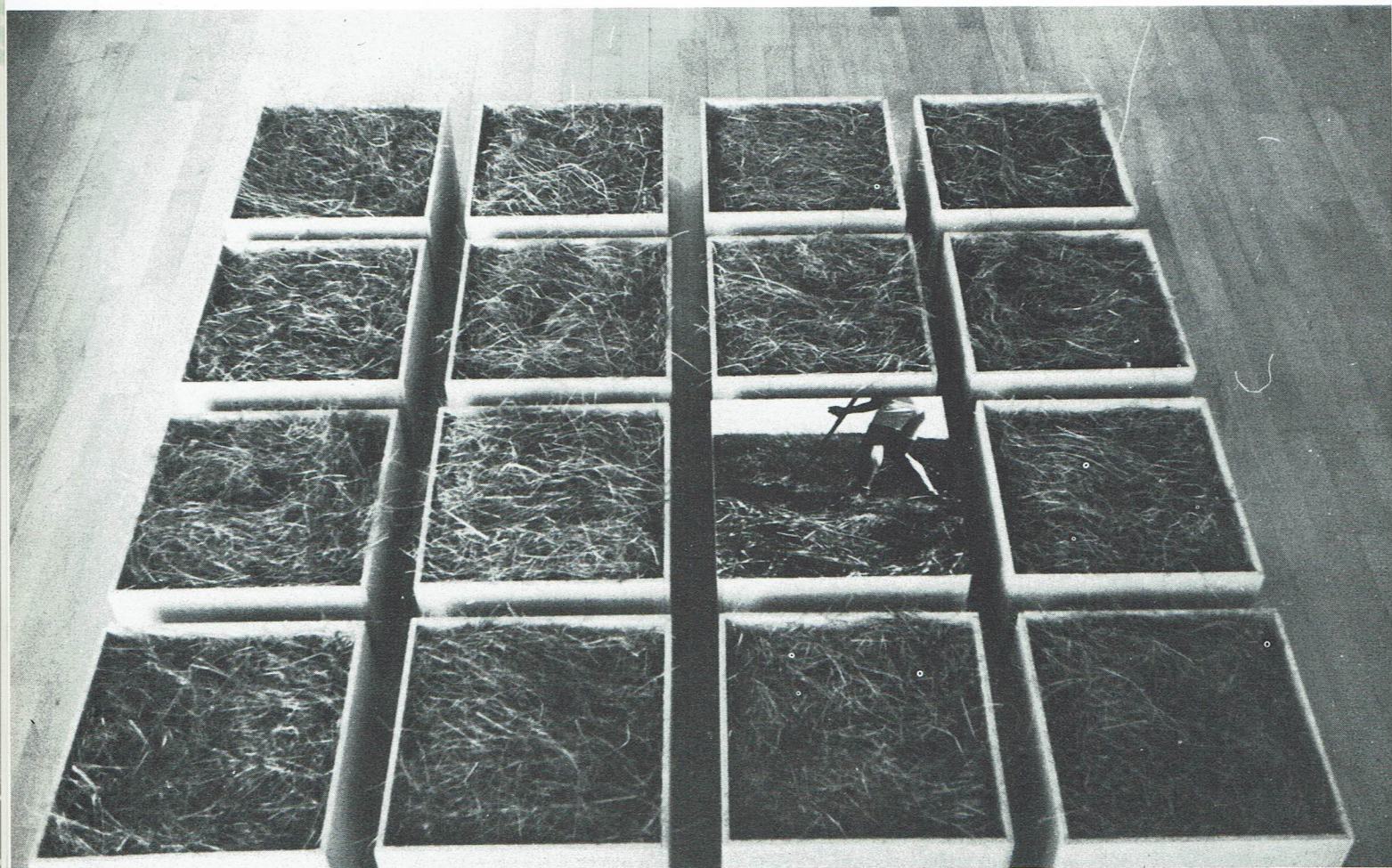
Nytänkande behövs, nu när både Habitat, Ikea och Cassina finns på plats i Reykjavik! ▷

Jonina Gudnadottirs keramik är eruptiv och vulkanisk.

Petur Hjalmarsson är ännu inte 30 men är trots det en av de få isländska smyckesmeder som kan visa upp en egen profil: sträng och raffinerad. Smyckena får sin rätta inramning i den egna butiken med hängande montrar, japanröda lådor och Corbusier-stolar. Halsringen är i 14 karats guld med tunn skiva av azuritmalakit.

JÓHANNA OLAFSDÓTTIR

Växandets krafter handlar många av Hildur Hakonadottirs senare arbeten om. Boxarna med gräs tillkom när hon orienterade sig från de politiska bilderna till årstidsvävarna. Gräset har olika färg och berättar om naturens cykliska förlopp från växande och skörd till förruttnelse och återgång.

Den vitala textilkonsten

Islands textiltradition är "gammal som sagan". Den folkliga vävkonsten går tillbaka till de primitiva vävramar, uppstadgogn, som landnamsmännen förde med sig från Norge. Vävning blev ett villkor för att överleva. Under medeltiden blev vadmal en viktig exportvara. Kolonialtidens fattigdom och bristen på en egen köpstark borgarklass skapade inget underlag för en inhemsk dekorativ textil.

Den kyrkliga textilen importerades. Den folkliga mönstervävningen upphörde i slutet av 1800-talet, då billiga importvaror från det industrialiserade Europa började strömma in.

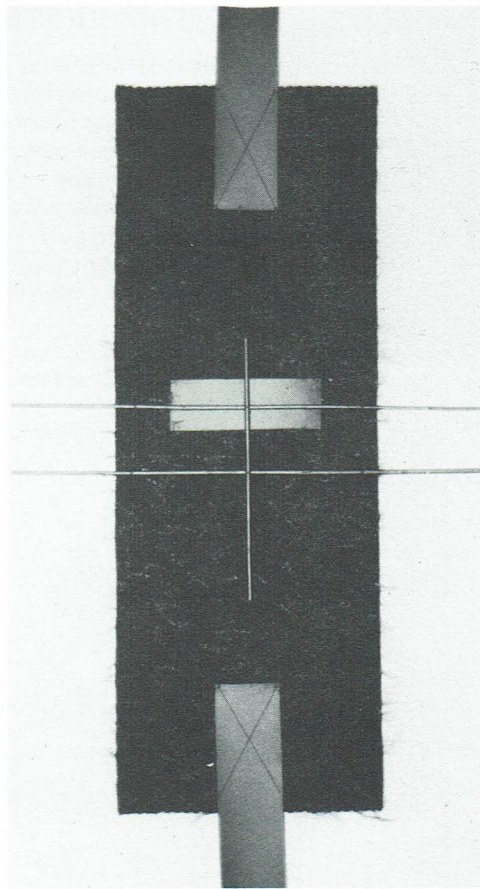
Dagens textilkonstnärer har mycket lite med traditionen att göra. Banden är sedan länge kapade. När **Asgerdur Buadottir** i början av 50-talet återvände hem från Europa med en begagnad handvävstol blev hon den första som prövade väven som modern konstnärlig uttrycksform. Som väverska är hon självlärd, det var till målare hon utbildat sig. Idag är hon 67 år och en internationellt känd portalfigur i isländsk textilkonst. Hennes abstrakta, matematiskt-musikaliskt uppbyggda vävar i få färger har en stränghetens subtilitet som bottnar i Bauhaus men som också hämtar inspiration från natur och inhemska material. Som ett stråk ur vildmarken reser sig ofta en tuss av hästhår ur det strikta vävmönstret – en nordlig variant på den internationella textilkonstens orientering mot det taktila och skulpturala.

Den isländska textilkonsten har en kraft, vitalitet och egenart som överglänser det mesta som görs på ön. Man kan spekulera om orsakerna. En är den internationella orienteringen. En annan är det "unga" kulturklimatets friskhet och brist på tyngande förebilder. En tredje den överväldigande och ständigt närvarande naturen – som i sin raggiga, tovigga strävhet tycks ropa på att översättas till textila strukturer.

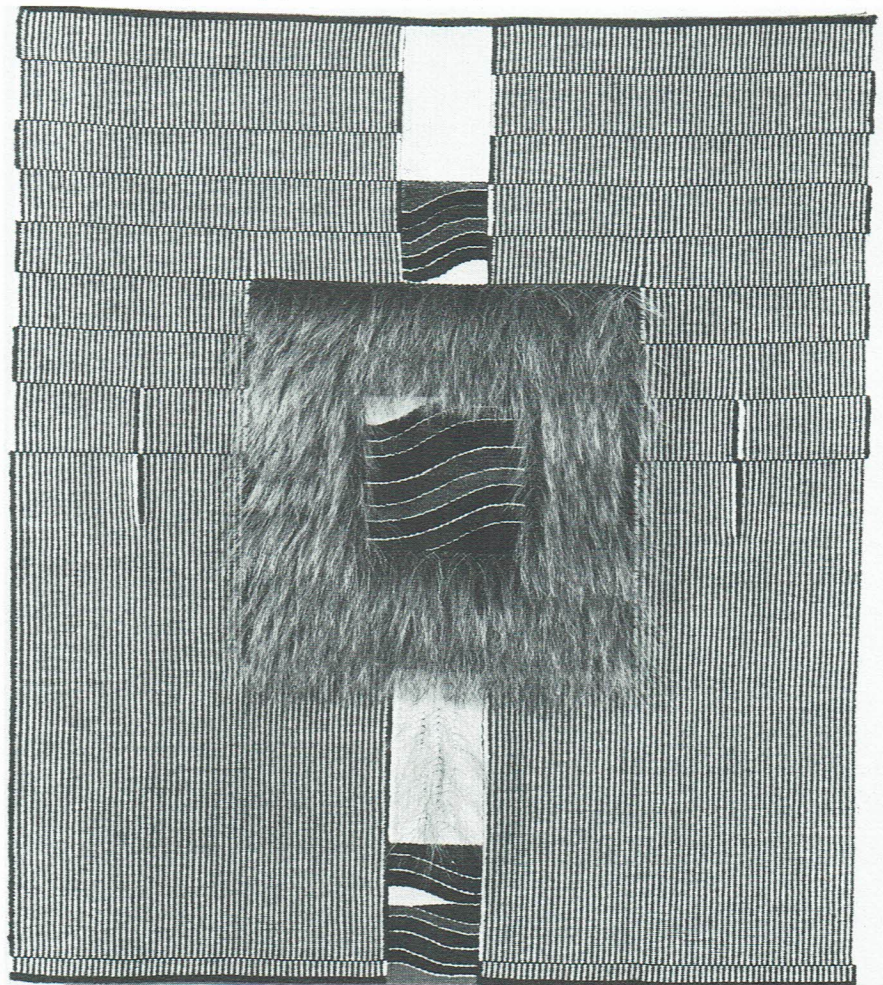
Asgerdur Buadottirs väv heter Vulkan. I mitten isländskt hästhår, t h.

Ragna Robertsdottir formar hus och hyddor av manillarep, hopfogade med linnetråd, t v.

Guðrún Gunnarsdóttir är en vital mångsysslare. Hon formger filtar, mattor och tyger och ritat stickmönster åt Alafoss. Hon sätter ihop fräcka punksmycken som säljs på textilhalleriet Gangskor. Hon gör collage av hopsydd aquarellpapper och av trådomspunna pinnar med fjädrar, virkar mobila skulpturer av fisklina. Och väver också allvarsamma kompositioner som Black Magic, ovan, i ull, sisal, tjärpapp och bambupinnar.

per och av trådomspunna pinnar med fjädrar, virkar mobila skulpturer av fisklina. Och väver också allvarsamma kompositioner som Black Magic, ovan, i ull, sisal, tjärpapp och bambupinnar.

Struktur och bild

Den strängaste "strukturelisten" är **Ragna Robertsdottir**, lite över 40. Hon arbetar med sin egen variant av "fiber art": knippen av manillarep som hon löser upp, plattar ut och sedan lindar in tätt i vit linneråd. De små kärvarna bygger hon ihop till stående eller liggande block – miniskulpturer där repets grova fibrer spelar mot li-

Eva Vilhelmsdottir gör extravaganta och fantasifulla läderkläder, unika plagg med målad dekor som hon säljer i sin butik Skrydda i Reykjavik. Hon och hennes man syr plaggen själva vid var sin maskin bakom disken.

nets lena vithet.

Med samma "japanska" materialkänsla och behärskning har hon på senare tid gått upp i format. Hon provar att erövra rummet, bygger högar och "jordhus", formar band och stigar, lägger ut plattor av sten vars ytor bär spår av oändlig tid. Med allvar och intensitet odlar hon knapphetens konst. Disciplinen rymmer en komprimerad magi och ett starkt personligt uttryck. Kanske handlar det om liv och död, tänker jag, när jag betraktar kyrkogårdens svarta trädstammar genom hennes ateljefönster.

– Det handlar om mig själv, säger Ragna. När jag formar textilen, arbetar jag med min egen tillblivelse.

Det finns också en annan linje i den isländska textilkonsten: bildväven. Även den inleddes på 50-talet, då **Juliana Sveinsdottir** och **Vigdis Kristjansdottir**, båda målarinnor, bytte duk och färg mot garn. **Hildur Hakonardottir**, född 1938, valde textilen när hon utbildade sig på Edinburgh College of Art. Under 70-talet engagerade hon sig i den nyväckta isländska kvinnorörelsen och vävde indignerade men samtidigt humoristiska bilder om

kvinnoslit och uppblåst manlighet. I mitten av 70-talet var hon under tre år konstfackskolans första kvinnliga rektor. – Då kunde jag inte längre göra revoltbilder om kvinnoförtryck med samma kraft, säger hon.

Sedan förändras hennes liv. Hennes far, som stod henne mycket nära, går bort och familjen flyttar ut på landet, till havsviken vid Sellfoss, där en flod mynnar ut och håller vattnet i ständig rörelse. Där, på den vida slätten med vajande gräs under himmelskupa och havshorisont, vänds det heta politiska engagemanget inåt, mot växande och liv, myt och poesi. Här gör hon "årstidssviten" Jorden möter himlen: en väv för varje månad och alla med samma motiv. Där gestaltar hon, lågmält och lyhört, ljusets och färgernas gång genom året i det skiftande isländska landskapet men också tidens ström genom öga och själ. Andra verk har inspirerats av indianska sagor och den kinesiska läran om yin och yang: sökandet efter ett djupare sammanhang, ett ödmjukt förhållande till naturen, en livsbalans.

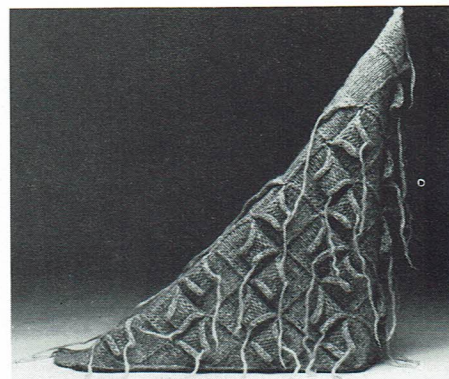
Själv säger hon: Jag känner mig inte färdig än.

Förnya stickningen

Man kan bli dyster inför alla trista koftor i Reykjavíks butiker. På Island stickar nästan alla kvinnor, men mönstren är utslätade kommersiella varianter av gamla förlagor. Här finns mycket att göra för landets textildesigners, men ytterst få har fått möjlighet att samarbeta med de stora garnfabrikerna Alafoss och Hilda, som nu köper design utomlands.

När jag frågar **Hulda Josefsdottir**, den enda som utvecklar stickningen konsthantverkligt på Island, om hon samarbetar med industrin, svarar hon: Jag vill inte ha med dom att göra och dom inte med mig!

Hulda hämtar sin ull från utvalda gårdar för att hitta de rätta färgtonerna. Hon tvättar och kardar ullen själv och spinner den på en gammal spinnrock för att få den tillräckligt tunn. Så blandar hon sin egen tråd med det ofärgade, löstvinnade isländska. Hon experimenterar friskt och skickligt, låter maskorna bilda intrikata, ofta tredimensionella mönster i rutor och diagonaler, avslutar skenbart vårdslöst med testar av ospunnen tråd.

Surtur heter Hulda Josefsdottirs nära halvmeter-höga stickade skulptur. Det betyder "ur svart" men är också ett namn på den onde, jätten som bränner jorden.

Mer om Island finns att läsa på Formrevy, se sid 51.

Den fina isländska ullen är en outnyttjad tillgång. Avancerad stickning kunde bli en attraktiv exportvara. Vad gör ni med stickningen, kamrater? □

Monica Boman

